

новних фаз його розвитку належать: формування комплексної фінансової, матеріально-технічної, організаційної, законодавчої та інформаційної підтримки агросфери; створення умов для демографічного відтворення сільського населення; формування та розподіл потенційної робочої сили тощо.

Ефективна реалізація вищезазначених фаз передбачає державну підтримку матеріального та соціально-психологічного стимулювання аграріїв (упровадження поетапного контролю робочого часу за погодинної системи оплати праці; розвиток соціальної інфраструктури сільських територій та ін.).

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є розробка багатоаспектного соціально-економічного механізму формування трудового та ресурсного потенціалу агросфери в цілому.

Список літератури

1. Кондратюк О.І. Економічний потенціал країни, його суть і тенденції розвитку / О.І. Кондратюк // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3. – С. 91-98.
2. Коротєєв М.А. Формування та використання трудового потенціалу аграрного сектору економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.07.02 / М.А. Коротєєв. – Харків, 2004. – 25 с.
3. Куцмида А.В. Соціально-економічні проблеми та перспективи використання трудового потенціалу сільської місцевості регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.07.02 / А.В. Куцмида. – Миколаїв, 2006. – 22 с.
4. Мартинюк О.П. Управління трудовими ресурсами в сільському господарстві регіону автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03 / О.П. Мартинюк. – К., 2003. – 25 с.
5. Плотник О.Д. Шляхи оптимізації економічного потенціалу аграрних підприємств / О.Д. Плотник // АгроСвіт. – 2010. – № 22. – С. 45-48.
6. Проскуряков В.М. Экономический потенциал социальной сферы: содержание, оценка, анализ / В.М. Проскуряков, А.И. Самоукин. – М.: Экономика, 1991. – 287 с.

УДК 658.012.16:621

Коломицева О.В., канд. екон. наук, доц.,

Васюк Н.В. (Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет, Черкаси)

ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

Автором досліджено необхідність оцінювання потенціалу розвитку машинобудівних підприємств, запропоновано найефективніший метод оцінки. Визначено сукупність показників діагностики діяльності підприємств машинобудівної галузі та обґрунтовано необхідність їх застосування.

Ключові слова: *індикативне управління, індикативний метод, матричний метод, конкурентоспроможність, потенціал підприємства.*

Стратегічне управління підприємствами машинобудування потребує повної інформації, що сприяє виявленню ефективних напрямків розвитку підпри-

ємства. А це визначає необхідність проведення аналізу поточного стану підприємства й оцінювання використання потенціалу розвитку. У зв'язку з цим методичною основою проведення комплексного аналізу діяльності, на нашу думку, є принцип поділу на оцінні складові та подальшої обробки безлічі відомих аналітичних показників, що характеризують розвиток підприємств машинобудування.

Метою статті є дослідження ефективної моделі та сукупності показників для аналізу й оцінювання потенціалу розвитку підприємств машинобудівної галузі.

На сьогодні у працях багатьох економістів, серед яких Н. Афанасьєв, Б. Гаврилішин, В. Геєць, В. Герасимчук, О. Кузьмін, Е. Лібанова, В. Марцин, А. Матвійчик, Л. Мельник, А. Мордвинцев, Є. Панченко, В. Пономаренко, Ж. Поплавська, А. Старостіна, висвітлено умови та закономірності потенціалу розвитку підприємств машинобудування, особливості перебігу цих процесів в економічних системах різних типів, нагромаджено значний досвід і розроблено методи оцінювання ефективності та ризиків потенціалу розвитку підприємств у глобальній економічній системі. Але аналіз літературних джерел показав недостатність дослідження питань, присвячених застосуванню індикаторного методу на машинобудівних підприємствах з описом переваг і недоліків, які можуть при цьому виникати.

Діагностика сукупного потенціалу розвитку може здійснюватися як за допомогою індикаторного, так і матричного методу. В основу індикаторного методу закладена система індикаторів, у яких дається оцінка сукупного потенціалу розвитку підприємства.

Під індикативним управлінням ми розуміємо процес прийняття управлінських рішень на основі використання особливим чином відібраних індикаторів і їх реалізація через сукупність дій, спрямованих на вдосконалення функціонування підприємства машинобудування відповідно до індикативних прогнозів з метою забезпечення зростання економічної ефективності виробництва продукції машинобудування. Індикатор являє собою інтегральний показник, що кількісно визначає якісні характеристики стану того чи іншого процесу. Індикатори визначаються як параметри границь, у межах яких можлива реалізація обраної стратегії розвитку підприємства. На відміну від показника, що дає лише кількісну оцінку, індикатор є вектором. Кількість показників, що характеризують діяльність підприємства, велика, тому доцільно визначити основні, найбільш інформативні й істотні контрольовані індикатори, необхідні для оцінювання можливості реалізації концепції розвитку підприємства.

Тому індикаторний метод є найбільш прийнятним для статичного оцінювання потенціалу розвитку підприємства машинобудування, а також діагностики рівня його використання [1].

Для дослідження економічних процесів у динаміці доцільно застосовувати елементи матричного методу, які не тільки дають змогу розглядати послідовність станів досліджуваного об'єкта, але й ураховують тенденції зміни складових сукупного потенціалу підприємства.

Діагностику потенціалу розвитку підприємства машинобудування, слід робити у формі комплексного, поетапного й поелементного дослідження. За на-

явності комплексної форми оцінювання потенціалу досліджуються всі складові потенціалу, які інтегруються в єдиний показник. Основні методи інтегрування показників – експертний або рейтинговий. За умови поетапного оцінювання акцент робиться на головні критерії, які визначають здатність підприємства машинобудування вирішувати основні завдання розвитку й досягнення поставлених цілей. У цьому випадку проблема зводиться до деталізації головних критеріїв, які забезпечують комплексне оцінювання рівня використання сукупного потенціалу машинобудівного підприємства.

Оцінювання сукупного потенціалу розвитку машинобудівного підприємства проводиться в декілька етапів.

На першому етапі визначаються рівнів використання сукупного потенціалу розвитку підприємства та їх характеристика. В основу класифікації рівнів використання сукупного потенціалу розвитку машинобудівного підприємства покладені ознаки економічної спроможності та шкала відповідності якісних і кількісних характеристик показникам рівня економічної спроможності. У цілому сукупність ознак економічної спроможності створює образ економічно спроможного підприємства, що перебуває в гармонійній збалансованості.

Економічно спроможним підприємством можна визнати підприємство, що досягло абсолютного й відносного рівня використання економічного сукупного потенціалу, якісні характеристики якого подані в таблиці 1 [2].

Таблиця 1 – Рівні використання сукупного потенціалу розвитку машинобудівного підприємства

Рівень використання потенціалу розвитку	Коротка характеристика	Якісні характеристики використання потенціалу розвитку промислового підприємства
Високий (70-100%)	Підприємство перебуває в стані абсолютної рівноваги по всіх функціональних складових відповідно до обраних критеріїв оцінювання	Частка ринку стабільна. Вироблювана продукція продається в повному обсязі. Підприємство має значний виробничий потенціал. Техніко-економічні показники виробництва не нижчі середньогалузевих. Фінансовий стан підприємства стійкий. Віддача на вкладений капітал не нижча середньогалузевого рівня.
Достатній (30-70%)	Діяльність підприємства досить ефективна. Є труднощі, які переборюються роботою механізмів адаптації	Вироблювана продукція продається. Частка ринку нестабільна, але в середньому за період спостереження підтримується на певному рівні. Ефективність використання техніки й технології середньогалузева. Фінансові показники, як правило, мають середньогалузеві значення.
Незначний (0-30%)	Наявність хронічних порушень найважливіших параметрів усіх функціональних складових потенціалу	Проблеми із забезпеченням підприємства сировиною, матеріалами, трудовими ресурсами, неефективне їх використання. Наявність втрат на ринках вироблюваної продукції. Значна втрата ринкового субпотенціалу. Наявність проблем з технічним і технологічним забезпеченням.

Сутність другого етапу полягає у визначенні узагальнюючих і окремих показників оцінювання рівня використання сукупного потенціалу розвитку машинобудівного підприємства за функціональними складовими. Варто враховувати можливість включення показників, що характеризують наявність потенційних можливостей (у тому числі можливостей, які дає зовнішнє середовище), у систему показників, що визначають рівень використання потенціалу розвитку підприємства.

Сукупність показників визначається, виходячи із завдань аналізу й оцінювання, а також інформації, що є в розпорядженні.

Для діагностики використання сукупного потенціалу розвитку машинобудівного підприємства повинна використовуватися сукупність показників, обраних відповідно до методології системного підходу залежно від вирішуваних завдань.

Ефективним буде застосовувати показники сукупного потенціалу розвитку машинобудівного підприємства. Серед них:

- інноваційний потенціал – сприйняття нових технологій; економія від впровадження нових технологій; питома вага нових видів продукції; рівень захищеності патентами; інновації за ступенем новизни; новизна продукції; наявність у галузі потенційних інновацій;

- організаційно-управлінський потенціал – ступінь напруги; часові кризові системи; коефіцієнт стабільності кадрів; показник раціональності систем; питома вага управлінських кадрів з вищою професійною освітою;

- виробничо-технічний потенціал – темп змін у фізичних обсягах виробництва; рівень використання виробничих потужностей; співвідношення відновлення-вибуття ОВФ; знос основних виробничих фондів; наявність сертифікованої системи; стратегія якості ресурсів;

- фінансовий потенціал – трикомпонентний показник фінансової стійкості; рентабельність активів; коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт автономії; наявність потенційних інвесторів;

- соціально-кадровий потенціал – співвідношення коефіцієнта обороту з прийому та вибуття; коефіцієнт загального обороту кадрів; професійна укомплектованість кадрами; рівень оплати праці; продуктивність праці; кадрова забезпеченість;

- ринковий потенціал – рентабельність виробництва; активність конкурентів; постійність клієнтів; рентабельність продукції;

- ресурсний потенціал – стратегія якості ресурсів; стратегія вибору структури постачальників ресурсів; ресурсомісткість; співвідношення зміни цін на сировину і продукцію; наявність незалучених постачальників сировини.

Третій етап передбачає визначення граничних значень і формування інтервалів зміни показників з урахуванням рівнів використання сукупного потенціалу розвитку. Ми рекомендуємо оцінювати кількісні та якісні характеристики кожного показника з поділом шкали значень на три інтервали з використанням для оцінювання субпотенціалів відповідних критеріїв.

Індикатори рівня використання потенціалу розвитку варто поділити на два класи, що мають між собою якісні відмінності.

До першого класу входять кількісні показники, для яких теоретично обґрунтовані межі. Інтервали зміни цих показників формуються на основі порівняння з нормативними значеннями.

До другого класу входять індикатори, що відображають якісні характеристики субпотенціалів наявних у підприємства потенційних можливостей.

На четвертому етапі відбувається привласнення інтервалам, визначеним на третьому етапі, оцінних (процентних) значень.

Високому рівню використання потенціалу розвитку підприємства машинобудування будуть відповідати оцінки від 70 до 100%; достатньому рівню – від 30 до 70%; незначному використанню – від 0 до 30%. Ці межі інтервалів є універсальними, при цьому не враховуються стадії життєвого циклу підприємства.

Для забезпечення довгострокового розвитку підприємству машинобудування слід встановити оптимальне співвідношення між рівнем використання потенціалу та наявністю невикористаних потенційних можливостей. Таке співвідношення дає змогу обрати конкретну форму таких властивостей, як адаптивність, інноваційність, дієвість, стабільність, економічність, що забезпечують постійний ефект діяльності підприємства на ринку.

Сутність п'ятого етапу полягає наданні у кожному значенню показника, що потрапив в інтервал, певної оцінної характеристики, яка дає можливість співвіднести різнорозмірні показники та виразити їх через рівень використання потенціалу розвитку. Максимальна оцінка повинна відповідати інтервалу, що характеризує високий рівень використання потенціалу розвитку підприємства, мінімальна оцінка – критичному рівню (незначний рівень).

Якщо фактичне значення аналізованого показника відповідає нормативному значенню, то йому надається максимально можлива оцінка, що відповідає певному рівню використання потенціалу. При цьому як зниження значень показників нижче нормативних, так і їхнє перевищення, а також їх рух в одному з названих напрямів варто трактувати як погіршення характеристик [3].

Шостий етап передбачає сумарне оцінювання рівня використання кожного субпотенціалу, а також сукупного потенціалу в цілому робиться за допомогою підсумовування поставлених оцінок за всіма показниками аналізованої групи й віднесення отриманої суми до її максимально можливого значення. Далі здійснюється оцінювання і характеристика потенційних можливостей підприємства відповідно до універсальної градації інтервалів.

На сьомому етапі проводиться аналіз тенденцій зміни показників, що характеризують складові сукупного потенціалу розвитку підприємства. Динаміку показників характеризують тенденції, оцінювані як сприятливі, нормальні, несприятливі.

На заключному, восьмому етапі розробляють рекомендації за результатами аналізу тенденцій зміни показників. Рекомендації є основою для формування програми розвитку підприємства машинобудування.

Висновки. Діагностика потенціалу розвитку машинобудівного підприємства показує тенденцію розвитку субпотенціалів, дає можливість виявити фактори, що впливають на ефективність діяльності підприємства в цілому, а також прийняти правильне управлінське рішення за критерієм ефективності

Алгоритм вирішення управлінських завдань у рамках механізму управління економічним потенціалом розвитку підприємства машинобудування складається з таких стадій. Початковим етапом є діагностика сукупного потенціалу та його статичне оцінювання.

Ступінь використання будь-якого субпотенціалу розвитку підприємства машинобудування дає змогу відстежувати причинно-наслідкові зв'язки на основі використовуваних показників. Ми можемо виявити причини як високого рівня використання потенціалу, так і низького. Надалі ця інформація буде базовим орієнтиром для прийняття управлінських рішень у стратегічному управлінні.

Отже, рівень використання сукупного потенціалу розвитку підприємств машинобудування прямо залежить від рівня використання його функціональних складових субпотенціалів. Однак також можна дійти висновку, що підприємства з нижчим значенням рівня використання потенціалу мають більші потенційні можливості для розвитку.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є подальше безперервне вдосконалення методів і пошук нових пропозицій щодо оцінки потенціалу розвитку машинобудівних підприємств, з метою підвищення ефективності діяльності галузей національної економіки.

Список літератури

1. Герасимчук Н. Тенденції розвитку промисловості України на сучасному етапі / Н. Герасимчук // Економіка України. – 2009. – № 13. – С. 24-30.
2. Кунцевич В.О. Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства / В.О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 1 (43). – С. 68, 75, 130.
3. Козик В.В. Проблеми формування національної промислової політики України / В.В. Козик // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2010. – № 527. – С. 17-20.

УДК [338.439.025.2:665.3]:339.52

Лучкова Ю.В. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ДОСЛІДЖЕННЯ НОРМ ТА ПРАВИЛ СОТ ЩОДО НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ ВИРОБНИКАМ ОЛІЙНО-ЖИРОВОГО КОМПЛЕКСУ

У статті розглянуто питання вдосконалення практики надання державної допомоги виробникам олійно-жирового комплексу України згідно з нормами і правилами СОТ і забезпечення тактичної та стратегічної ефективності діяльності підприємств комплексу.

Ключові слова: *норми СОТ, державна допомога, ефективність, олійно-жировий комплекс.*

Дослідженню практики державної допомоги виробникам олійно-жирового комплексу згідно норм і правил СОТ останнім часом приділяється значна